LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

NUTARIMAS
DĖL LIETUVOS MOKSLO IR INOVACIJŲ POLITIKOS KAITOS GAIRIŲ PATVIRTINIMO

2016 m. rugsėjo 27 d. Nr. XII-2654
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į tai, kad viena svarbiausių šiuolaikinės visuomenės pažangos ir klestėjimo prielaidų yra konkurencinga ir darni švietimo, mokslo ir inovacijų sistema, susieta su valstybės, visuomenės ir ūkio reikmėmis, skatinanti valstybės demokratinę, valdymo, socialinę pažangą ir ekonominį veiksmingumą tarptautinėje aplinkoje, ir siekdamas gerinti mokslo ir inovacijų politikos formavimą ir įgyvendinimą, n u t a r i a:

1 straipsnis.

Patvirtinti Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gaires (pridedama).

2 straipsnis.

Pasiūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei parengti ir patvirtinti Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gairių įgyvendinimo priemonių planą iki 2016 m. gruodžio 1 d.

Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Seimo
2016 m. rugsėjo 27 d.
nutarimu Nr. XII-2654

LIETUVOS MOKSLO IR INOVACIJŲ POLITIKOS KAITOS GAIRĖS

I SKYRIUS
BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gairių (toliau – Gairės) tikslas – inicijuoti Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos atnaujinimą, nustatyti esmines šios politikos kryptis ir iškelti uždavinius, kurie yra būtini siekiant įgyvendinti Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“ (toliau – Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“), numatytus tikslus.

Gairės, kuriomis remiantis turi būti įgyvendinama su inovacijų plėtra ir mokslo pažanga susijusi veikla, apima kryptingą koordinavimą, tyrimais ir įrodymais grįsto strateginio planavimo taikymą, veiksmingą švietimo sistemą, spartesnę mokslo pažangą, inovacijų kūrimą ir diegimą viešajame ir verslo sektoriuose.

2. Skatinant Lietuvos mokslo pažangą ir inovacijas, numatyti toliau pateikiami pagrindiniai siekiniai:

2.1. kompleksiškai įgyvendinti Lietuvos mokslinių tyrimų sistemos pertvarką, orientuotą į inovacijomis grįstos ekonomikos ir demokratijos plėtrą;

2.2. plėtoti inovacijų kūrimą ir diegimą skatinančių finansų inžinerijos mechanizmų ir kitų ekonominės politikos priemonių įvairovę, didinant inovacijų plėtrą verslo ir viešajame sektoriuose;

2.3. užtikrinti atviro inovacijoms ir kūrybingo mokytojo rengimą, nuolatinį jo kvalifikacijos tobulinimą;

2.4. užtikrinti mokymosi visą gyvenimą plėtrą, reikalingą Valstybės ilgalaikės raidos strategijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ (toliau – Valstybės ilgalaikės raidos strategija), tikslams įgyvendinti;

2.5. subalansuoti bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, aukštojo mokslo ir mokymosi visą gyvenimą sritis;

2.6. įtvirtinti mokslo pažangą ir inovacijų kūrimą bei diegimą kaip horizontalųjį Valstybės ilgalaikės raidos strategijos įgyvendinimo prioritetą;

2.7. įtvirtinti tyrimais ir įrodymais grįstos mokslo ir inovacijų politikos principus mokslo ir inovacijų planavimo ir valdymo sistemoje, užtikrinant tolygų įrodymų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesą.

II SKYRIUS
ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

3. Viena svarbiausių šiuolaikinės visuomenės pažangos ir klestėjimo prielaidų yra konkurencinga ir darni švietimo, mokslo ir inovacijų sistema, susieta su valstybės, visuomenės ir ūkio reikmėmis, skatinanti valstybės demokratinę, valdymo, kultūrinę, socialinę pažangą ir ekonominį veiksmingumą tarptautinėje aplinkoje.

4. Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje buvo siekiama sudaryti sąlygas aukštos kvalifikacijos specialistų pritraukimui, pažangios mokslo infrastruktūros ir inovacijų plėtrai, vykdyti aukšto lygio mokslinius tyrimus, skatinti tarptautinį ir įvairių sektorių bendradarbiavimą. Nepaisant šių pastangų, daugelis visuomenės raidos ir konkurencingumo rodiklių vis dar blogėja, o Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 2016 m. kovo mėn. Lietuvos ekonominės apžvalgos ataskaitoje ir Europos Komisijos 2016 m. vasario 26 d. ataskaitoje Nr. SWD/2016/83 „Šalies ataskaita. Lietuva 2016“ Lietuvai rekomenduojama gerinti inovacijų politikos koordinavimą ir skatinti technologijų kūrimą, didinti švietimo sistemos atitiktį darbo rinkos poreikiams, gerinti mokymo kokybę.

5. Kiekvienais metais Lietuvos gyventojų skaičius dėl natūralios kaitos mažėja vidutiniškai 11,6 tūkstančio, tačiau Lietuvos aukštųjų mokyklų skaičius išlieka didelis: milijonui gyventojų tenka 14,5 aukštosios mokyklos, Europos Sąjungoje – 4,6 aukštosios mokyklos; nuo 2008 iki 2015 m. studentų skaičius Lietuvoje sumažėjo trečdaliu – nuo 210 tūkstančių iki 140 tūkstančių studentų. Švietimui tenkančios viešosios išlaidos, kaip bendrojo vidaus produkto (BVP) dalis, viršija Europos Sąjungos vidurkį, tačiau moksliniams tyrimams tenkanti viešųjų išlaidų dalis labai atsilieka nuo Europos Sąjungos vidurkio, o patento paraiškų skaičius vienam Lietuvos gyventojui siekia tik 10 procentų Europos Sąjungos vidurkio. Remiantis Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo publikacijų duomenų bazės 2010–2014 m. duomenimis, tik 13 procentų visų Lietuvos mokslinių straipsnių parengiama bendradarbiaujant su užsienio partneriais. 2015 m. Europos inovacijų diegimo rezultatų suvestinės duomenimis, Lietuva pagal pažangą inovacijų srityje yra 25 vietoje iš 28 valstybių. Pagal Pasaulio ekonomikos forumo skaičiuojamą bendrą pasaulio šalių konkurencingumo indeksą, 2015 m. Lietuva pagal gebėjimą

išlaikyti ir pritraukti talentus atitinkamai buvo 108 ir 116 vietoje iš 140 šalių, o pagal mokslininkų ir inžinierių pakankamumą – 61 vietoje. Lietuvos tyrėjų vidutinis atlyginimas yra 4 kartus mažesnis negu Europos Sąjungos vidurkis. Nuo 2008 m. Lietuvoje yra numatytos mokesčių lengvatos įmonėms, kurios investuoja į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, tačiau verslo sektoriaus išlaidos moksliniams tyrimams nuo 2009 m. pakito nežymiai – nuo 0,2 procento BVP iki 0,3 procento BVP. Daugiau kaip 80 procentų užsienio investicijų į mokslinius tyrimus ir inovacijas sudaro Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšos. Į Lietuvą atvykusių studijuoti iš Europos Sąjungos valstybių narių ir Europos ekonominės erdvės valstybių ir pasirinkusių studijuoti visą studijų programą studentų skaičius sudaro tik 0,2 procento visų studijuojančiųjų, kai Europos Sąjungos vidurkis – 3,6 procento. Iš viso Lietuvoje studijuoja 4,7 procento studentų iš kitų šalių.

6. Lietuvos mokslo ir inovacijų sistemos veiklos rezultatai neatitinka šalies socialinės ir ekonominės plėtros poreikių, o atlikti įvairūs tarptautiniai Lietuvos mokslo ir inovacijų sistemos būklės vertinimai rodo, kad esamų ir numatomų priemonių kompleksas yra nepakankamas. Lietuvos mokslo ir inovacijų sektoriaus trūkumai yra sisteminiai ir susiję tiek su išteklių stoka atskirose srityse, tiek su neefektyviu jų panaudojimu. Kryptinga pažanga mokslo ir inovacijų srityje yra būtina prielaida, siekiant iki 2030 m. priartėti prie labiausiai išsivysčiusių Europos Sąjungos valstybių narių ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių bei užtikrinti inovatyvios ekonomikos augimą, viešojo sektoriaus efektyvumą ir kūrybingos visuomenės ugdymą.

III SKYRIUS
ŠVIETIMO SISTEMOS PERORIENTAVIMAS Į VISĄ GYVENIMĄ BESIMOKANČIO, INOVATYVAUS IR KŪRYBINGO ŽMOGAUS UGDYMĄ

7. Vienas pagrindinių Lietuvos strateginių tikslų yra padaryti Lietuvos švietimą tvariu valstybės gerovės kėlimo pagrindu, tačiau šiuo metu švietimo sistema kenčia nuo fragmentiškų reformų. Didėja švietimo sistemos kokybinė diferenciacija, smunka pagrindiniai šalies konkurencingumą užtikrinančių visuomenės gebėjimų rodikliai, neefektyviai veikia mokymo institucijų tinklas, švietimo pasiūlos ir rinkos paklausos tarpusavio sąveika nėra pakankama, mokymosi visą gyvenimą sistema yra neveiksminga.

8. Svarbiausia valstybės pažangos prielaida yra efektyvi švietimo sistema. Švietimo sistemos tarptautinį patrauklumą ir indėlį į demokratinių ir socialinių įgūdžių formavimą, darbo vietų kūrimą ir ekonomikos augimą galima padidinti užtikrinant tvirtas ir veiksmingas švietimo, mokslinių tyrimų ir inovacijų – vadinamojo žinių trikampio – sąsajas, todėl būtina:

8.1. sukurti ir įgyvendinti bendrąją mokytojų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo sistemą, atitinkančią šalies strateginius prioritetus, ir sudaryti palankias darbo sąlygas;

8.2. orientuoti bendrojo ugdymo programas ir aplinką į mokinių kūrybingumo ir gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, meno (dizaino) ir matematikos sričių ugdymą;

8.3. reorganizuoti bendrojo ugdymo mokyklų tinklą, užtikrinant ugdymo tolygumą regionuose, ir profesinio mokymo įstaigų tinklą – užtikrinant ūkio ir visuomenės poreikius;

8.4. stiprinti tarptautiniu mastu galinčias konkuruoti aukštąsias mokyklas;

8.5. užtikrinti visų lygių švietimo įstaigų vadovų rotaciją, skatinant šių įstaigų veiklos efektyvumą ir inovatyvumą.

IV SKYRIUS
LIETUVOS MOKSLINIŲ TYRIMŲ SISTEMOS PERTVARKOS ĮGYVENDINIMAS DIDINANT MOKSLO PAŽANGĄ IR INOVACIJŲ KŪRIMĄ

9. Lietuvoje, palyginti su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, mokslui skiriama BVP dalis yra santykinai maža, o moksliniai tyrimai nėra pakankamai sutelkti į tas sritis, kur šalis yra pajėgi būti konkurencinga. Tarptautinių organizacijų ir investuotojų išvadose konstatuojama, kad vis dėlto plėtojant mokslo ir valstybės pažangos sąveikos formas nepakankamai panaudojami mokslo pajėgumai, mokslo sistemos valdymas ir finansavimas išlieka neefektyvus, o mokslinių tyrimų infrastruktūros optimalus panaudojimas visuomenės gerovei ir ūkio plėtrai vis dar yra iššūkis.

10. Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra yra šalies inovacijų sistemos ašis. Moksliniai tyrimai turi būti darniai plėtojami, susieti su valstybės poreikiais, tyrėjams tikslingai prisidedant prie ūkio konkurencingumo. Siekiant plėtoti inovatyvią ekonomiką ir ugdyti kūrybingą, sumanią, politiškai brandžią visuomenę, viena svarbiausių prielaidų yra mokslo pažanga, todėl būtina:

10.1. plėtoti pasaulinio lygio mokslo centrus, siekiant užtikrinti kryptingą technologijų perdavimą ir diegimą šalies ir tarptautinėje rinkoje;

10.2. išplėtoti investicijų pritraukimo į mokslinius tyrimus sistemą;

10.3. sukurti visuomenės dalyvavimo rengiant ir vertinant nacionalines mokslo programas sistemą;

10.4. užtikrinti šalies ir tarptautinių mokslinių tyrimų infrastruktūrų sąveiką, siekiant kryptingo socialinio ekonominio poveikio valstybei jungiantis į tarptautinius mokslo infrastruktūrų tinklus;

10.5. užtikrinti Lietuvos tyrėjams konkurencingą atlyginimą, siekiant stiprinti mokslo potencialą;

10.6. sukurti atvirą inovacijų sistemą, skatinant efektyvesnį išteklių naudojimą;

10.7. konsoliduoti mokslo ir studijų institucijų, slėnių, technologijų parkų potencialą;

10.8. pertvarkyti mokslinės veiklos vertinimo ir finansavimo sistemą, ją grindžiant tarptautiniais mokslinės ir inovacinės veiklos stebėsenos rodikliais.

V SKYRIUS
INOVACIJŲ KŪRIMĄ IR DIEGIMĄ SKATINANČIŲ FINANSŲ INŽINERIJOS PRIEMONIŲ PLĖTOJIMAS

11. Šiuo metu pagal žinioms imlių įmonių skaičių ir inovacijų pažangą Lietuva labai atsilieka nuo Europos Sąjungos vidurkio. Inovacijų skatinimas Lietuvos verslo sektoriuje yra nenuoseklus, nepakanka vien Europos Sąjungos remiamų ir nacionaliniu mastu kuriamų inovacijas skatinančių programų priemonių, nėra aiškios krypties ir tikslo. Verslo investicijos į inovacijas dažniausiai apsiriboja įrangos atnaujinimu, o ne naujų produktų ar procesų kūrimu ir tobulinimu, neaprėpia ir socialinių inovacijų, kurios atveria platesnio inovacijų taikymo, tarp jų ir verslo rizikos bei kitų socialinių veiksnių mažinimo, galimybes. Maža šalies verslo subjektų dalis yra įsitraukusi į tarptautinius mokslo ir inovacijų tinklus. Nėra finansų inžinerijos priemonių, skatinančių inovacijų diegimą į viešojo valdymo sektorių, ir silpnai diegiamos inovacijos viešajame valdyme, plėtojant socialinę ir demokratinę aplinką.

12. Didėjant pasaulio valstybių tarpusavio konkurencijai, ekonomikos stabilumo ir tolygaus gerovės augimo gali tikėtis tik tos valstybės, kurių priemonės nukreiptos į inovatyvaus verslo skatinimą ir inovacijų kūrimui kylančios rizikos mažinimą kuriant palankią teisinę aplinką verslui dalyvauti formuojant inovacijų politiką ir plėtojant mokslo ir studijų institucijų, slėnių ir technologijų parkų veiklą. Didėjantis inovacijas kuriančių ir diegiančių verslo įmonių skaičius leistų kryptingai didinti Lietuvos tarptautinį konkurencingumą ir šalies BVP, todėl būtina:

12.1. sukurti nuolat veikiančią inovacijų kūrimo paskatų sistemą, nukreipiant viešąsias investicijas į mažas ir vidutines įmones, vykdančias veiklą prioritetinėse mokslo pažangos ir ūkio plėtros srityse;

12.2. plėtoti lankstesnes finansų inžinerijos priemones, skatinant verslo įmones dalyvauti inovacijų kūrimo procesuose, inovacijų diegimą viešojo valdymo ir socialinėje srityse;

12.3. užtikrinti sistemines priemones, skatinančias studentus, tyrėjus ir mokslininkus kurti inovatyvias įmones, taip pat prototipų kūrimą ir bandomąją gamybą;

12.4. užtikrinti didelių ir reikšmingą ekonominį poveikį turinčių tarptautinių mokslo ir verslo projektų plėtojimą.

VI SKYRIUS
MOKSLO IR INOVACIJŲ POLITIKOS ĮTVIRTINIMAS KAIP PRIORITETINĖS, UŽTIKRINANT ŠIOS POLITIKOS INTEGRALUMĄ IR HORIZONTALŲJĮ KOORDINAVIMĄ

13. Viešasis mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimas Lietuvoje pasiekė Europos Sąjungos vidurkį, tačiau Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Europos Komisija ir tarptautiniai ekspertai akcentuoja švietimo, mokslo ir inovacijų sistemos fragmentiškumą, strateginių sprendimų formavimo ir įgyvendinimo sistemos, pagrįstos bendradarbiavimu, atsakomybe ir atskaitomybe, stoką, tarpžinybinio koordinavimo spragas, valdymo neefektyvumą. Vertinant valstybės prioritetų įgyvendinimo pažangą, Lietuvoje mokslo ir inovacijų politikos sąsajos su ekonomikos, socialinės sanglaudos, saugumo, darnios plėtros sritimis nėra vertinamos kaip prioritetinės.

14. Šiuolaikinė pažangi mokslo ir inovacijų raida ir efektyvus šios politikos įgyvendinimas turi būti suvokiami ne kaip pagrįsti atskirų sektorių veikla, o kaip horizontalieji. Mokslo ir inovacijų politika turi integruoti visas valstybės politikos kryptis ir kurti jų efektyvumo prielaidas. Tam būtina profesionali lyderystė ir horizontalusis požiūris, pasitelkiant aukšto lygio nuolatines ekspertų grupes. Siekiant gerinti mokslo ir inovacijų politikos formavimą ir įgyvendinimą, būtina:

14.1. įtvirtinti aiškią atsakomybę Lietuvos Respublikos Seime (toliau – Seimas) už inovacijų politikos priežiūrą, sutelkiant būtinus ekspertų išteklius mokslo ir inovacijų politikai formuoti;

14.2. priskirti bendrą atsakomybę už mokslo ir inovacijų politikos veiksmų koordinavimą Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, inovacijų strateginei tarybai, sustiprinti ją, įtraukiant į jos sudėtį kompetentingų ministerijų ministrus;

14.3. derinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) lygmeniu skirtingas įvairių sričių mokslinių tyrimų ir inovacijų priemones ir siekti bendrų tikslų;

14.4. atnaujinti Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ įgyvendinančius dokumentus, užtikrinant mokslo ir inovacijų politikos horizontalumą.

VII SKYRIUS
TYRIMAIS IR ĮRODYMAIS GRĮSTO STRATEGINIO PLANAVIMO TAIKYMAS ĮGYVENDINANT MOKSLO IR INOVACIJŲ POLITIKĄ

15. Lietuvos viešojo valdymo institucijose šiuo metu trūksta strateginio ir ekspertinio požiūrio, skatinant nuoseklų, aukštą pridėtinę vertę kuriantį ir inovacijomis pagrįstą ūkio augimą. Lietuvoje ekspertinio konsultavimo paslaugos, įgyjamos viešųjų pirkimų būdu, neužtikrina įrodymais pagrįstų sprendimų įgyvendinimo tvarumo, nesudaro sąlygų laiku atnaujinti politikos kryptis, neišnaudojamos turimos kompetencijos viešajame sektoriuje.

16. Mokslo pažanga ir inovacijos visų pirma daro įtaką visuomenės raidos tendencijoms ir įvairių sektorių reformoms, todėl šios srities kultūros formavimas ir įgyvendinimas neįmanomas be nuolatinės mokslo ir inovacijų sistemos stebėsenos ir išteklių prognozavimo aukščiausiose valstybės valdymo grandyse. Siekiant formuoti ir įgyvendinti veiksmingą mokslo ir inovacijų politiką, būtina:

16.1. užtikrinti tvarios ir nepriklausomos, įrodymais grįstos mokslo ir inovacijų politikos stebėsenos ir vertinimo sistemos plėtojimą, įtvirtinant esamų stebėsenos ir vertinimo institucijų atsakomybę nuolat informuoti apie rezultatus Seimą ir Vyriausybę;

16.2. sukurti visas suinteresuotas šalis vienijančią mokslo diplomatijos tarybą, nustatant institucinę atsakomybę už tarybos veiklos koordinavimą;

16.3. operatyviai rinkti ir centralizuotai valdyti duomenis apie pokyčius mokslo ir inovacijų srityje, siekiant užtikrinti nuoseklų šios srities duomenų kaupimą ir naudojimą.

VIII SKYRIUS
GAIRIŲ ĮGYVENDINIMAS

17. Vyriausybė, remdamasi Gairėmis ir bendradarbiaudama su visuomenės interesų grupėmis, parengia Gairių įgyvendinimo priemonių planą, pagrįstą finansiniais valstybės įsipareigojimais, nurodytais Ilgalaikiame mokslo ir inovacijų finansavimo, investicijų į inovacijų kūrimą ir diegimą plane ir privataus kapitalo ir užsienio investicijų pritraukimo į Lietuvos mokslo ir inovacijų sistemą projekte.

18. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, inovacijų strateginė taryba koordinuoja Gairių įgyvendinimą.

19. Vyriausybės įgaliotos kompetentingos institucijos koordinuoja Gairių įgyvendinimo priemonių plano įgyvendinimą ir prireikus teikia siūlymus dėl jo tobulinimo.

20. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras vykdo Gairių įgyvendinimo stebėseną ir kiekvienais metais iki birželio 1 dienos pateikia Seimui Gairių įgyvendinimo pažangos ataskaitą.

21. Įgyvendinant Gaires, Vyriausybei būtina iki 2018 m. parengti Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų viziją.

22. Gairių įgyvendinimo priemonių plano bendrąją priežiūrą atlieka Seimas. Vyriausybės įgaliotos kompetentingos institucijos kiekvienais metais iki kovo 1 dienos pateikia Vyriausybei Gairių įgyvendinimo priemonių plano įgyvendinimo ataskaitą.

23. Gairės tikslinamos ir tobulinamos praėjus ne mažiau kaip dvejiems metams nuo Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gairių patvirtinimo“ įsigaliojimo.
